

Ankaralı Bir Fotoğraf Ustası: Rıdvan Kırmacı (Foto Rıdvan)

Gülseren MÜNGAN YAVUZTÜRK

Pek çok Anadolu kentinde olduğu gibi Ankara’da da fotoğrafçılığın başlangıçta Hristiyan azınlıkça benimsenmiş bir meslek olarak toplum yaşamına katıldığını görüyoruz. 1914 ve 1921 yılları *Annuaire Oriental*’leri Ankara’da fotoğrafçı olarak şu iki ismi vermektedir: **Antranik Djevahirdjian** ve **M. Moughamian**. *Engin Çizgen*’in *Photography in the Ottoman Empire 1839-1919* adlı kitabında yer alan Osmanlı Fotoğrafçıları listesinde ise, Ankara Vilayeti Merkez Sancağı fotoğrafçılarına bu iki ismin yanında; **K. Djevahirdjian**, **Stephane Passet** ve **Gustave Fougere**’in adları eklenmiştir.

Yirminci yüzyıl başlarında Ankara’daki yerli müslüman halkın fotoğrafçılığa ve fotoğrafa uzak durmasında kuşkusuz, İslamiyetin “*tasvir*” konusunda getirdiği yasaklamalar etkili olmuştur. Zaman geçip belki biraz özenme ya da belki biraz kanıksamayla fotoğraflar, aile büyüklerinin ciddi görüntüleri biçiminde Ankara’daki Müslüman evlerinin duvarlarında tek tük görülmeye başladığında bile, “*fotoğraf*”, bu kentin insanları için varlığı hiç de tekin olmayan, kuşkulu bir günah nesnesi olmayı sürdürecektir. Nitekim *Vebbi Koç*, çocukluk yıllarının Ankara’sında evlerde namaz kılınırken, odadaki bütün resimlerin üstünün örtüldüğünü, ya da namaz kılmak için içinde resim bulunmayan bir odanın seçildiğini anlatmaktadır (Koç, 1973:11).

Ankara’nın ilk Müslüman Türk fotoğrafçıları, Kurtuluş Savaşı yıllarının Ankara gazetelerinden tanıyoruz. O yıllarda *Hakimiyet-i Milliye* ve *Anadolu’da Yeniğün*’de **Mehmet Adil Bey**’in **Zafer Fotoğrafhanesi**’yle **İsmail Remzi Bey**’in (**Tezel**) **Hilal Fotoğrafhanesi**’nin ilanları peş peşe yayınlanmaktadır (Hakimiyet-i Milliye, 12

Rıdvan Kırmacı (sol başta) Ankara'nın ilk Müslüman fotoğrafçısı. Çulluzâde Mehmet Adil Bey'in (en sağda) Zafer Fotoğrafhanesi önünde ustasıyla birlikte.

Temmuz 1921; 4 Kanunu Evvel 1921). Ankara artık fotoğraflara ve fotoğrafçılara iyice alışmaktadır. Kim bilir belki de insanlar, yaşadıkları o tarihi sürecin içinde bir zaman tanığına her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Hilal Fotoğrafhanesi sahibi İsmail Remzi Bey de bunun ayırında olmalı ki gazeteye verdiği ilanda, “Hayatlarının hatıra-i tarihiyelerini idame ettirmek isteyen” Ankaralıları, “resimlerini aldurmak” üzere atölyesine davet eder (*Hakimiyet-i Milliye*, 4 Kanunu evvel 1921).

Başkent fotoğrafçıları arasında kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşan bir bilgiye göre, Ankara’da fotoğrafhane açmış ilk müslüman fotoğrafçı (**Çulluzade**) **Mehmet Adil Bey**’dir. Ankara’nın bu ustaların ustası fotoğrafçısı, meslektaşları içinde mesleki birikiminin zenginliği ve üstün kişiliğiyle kazandığı çok özel, saygın yeri ölene değin korumuştur. Onun içlerinden pek çoğuna ustalık yaptığı sonraki kuşaklardan başkentli genç meslektaşları arasında “Baba” lakabıyla adlandırıldığını, Ankara’nın daha sonraki fotoğraf ustalarından Sayın **Orhan Özden**’in konuya ilişkin notlarından öğreniyoruz.

Başkentte zamanla fotoğrafa duyulan ilginin artması ve kentin giderek daha da kalabalıklaşması sonucunda Ankara'daki fotoğraf-hanelere yenileri katılmaya başlar. Bu yeni fotoğraf-hanelerin arasında, Çul-luzade Mehmet Adil Bey'in atölye-sinde yetişmiş olan **Rıdvan Bey**'in açtığı "**Foto Rıdvan**" da vardır. Rıdvan Bey, ustasından icazet (izin) alarak Samanpazarı'ndaki otobüs

durağının karşısında bu ilk atölyesini açtığında henüz yirmi bir yaşında gencecik bir delikanlıdır. Ancak ustası Mehmet Adil Bey'in yanına adeta çocuk denebilecek bir yaşta girmiş olduğundan fotoğrafçılık mesleğinde belirli bir yeterliğe sahiptir. Zaten ustasından aldığı icazet de bunun bir göstergesidir.

Rıdvan Bey'in yıllardır konut sıkıntısı çekilen başkentte atölyesi için, üç katlı bir evin en üst katı gibi, oldukça uygun bir mekanı yakala-yabilmesi, gerçek bir şans olmuştur. Böylelikle çatıdan sağlayacağı gün ışığında çekimlerini rahatlıkla yapabilecektir. Çünkü o tarihlerde Ankara'da elektrik dağıtılabilen abone sayısı henüz 500'ün altında bulun-maktadır. Damadı Metin Akçakın'ın verdiği bilgiye göre, atölyesine henüz elektriğin ulaşmadığı yıllarda beş numaralı gaz lambalarıyla çalışmıştır.

Rıdvan Bey bir yandan kendi stüdyosunu açmış olmanın heyecanını yaşarken bir yandan da, ona bir meslek kazandırıp onca şey öğretmiş ustası Mehmet Adil Bey'in girişimiyle oluşmakta olan Ankara Fotoğrafçılar Cemiyeti'nin kuruluş çalışmalarına katılmaktadır. Cemiyet üyelerinin 10 Mayıs 1929 günlü *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde yayınlanan grup fotoğrafında, çekingен bir saygının okunduğu hafifçe öne eğik duruşuyla ayaktaki genç meslektaşları arasında yer alır.

FOTO

Rıdvan

Rıdvan Kırmacı - Metin Akçakın

Anafartalar Caddesi No. 68/B

Tel. : 11 11 13

A N K A R A

Foto Rıdvan

Samanpazarı Otobüs durağı
En güzel, en san'atkârane resim
çeker. Evlerde hususî aile re-
simleri çekilir. Ankara'nın en
temiz fotoğraf atelyesidir.

Ankara Haftası, 10 Mart 1932

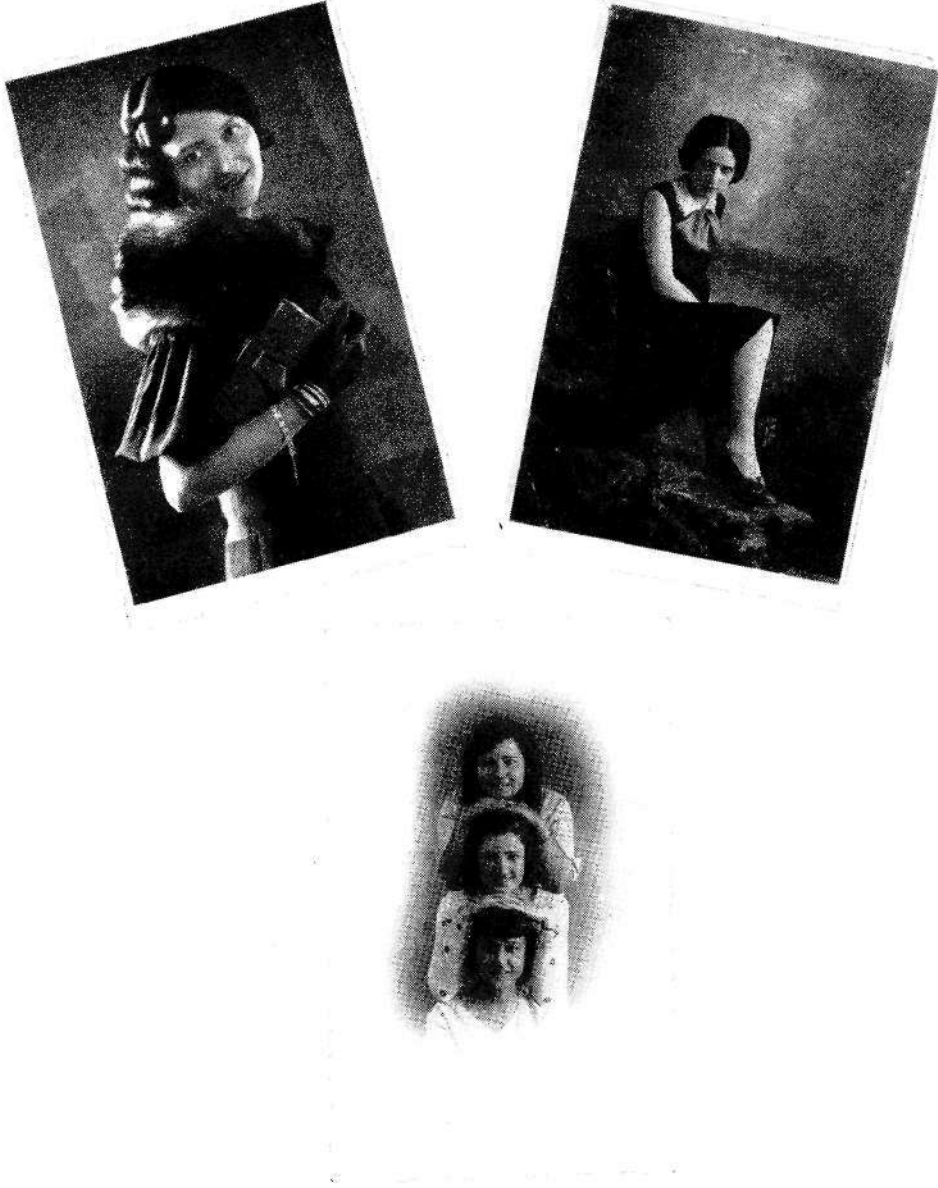

Foto Rıdvan fotoğrafları

Bir gün bana; “Eski Ankara çocukları, en güzel gülüşlerini kentteki hangi fotoğrafçının objektifine bırakmışlar” diye sorulursa; buna cevabım kuşkusuz, “Foto Rıdvan” olacaktır. Belki de işin sırrı, onun stüdyo-sunda çalışırken karşı komşusu sayılan ilkokul çocuklarıyla -en azından o cıvıl cıvıl sesleri aracılığıyla- bir yakınlığı sürekli paylaşıyor olmasındaydı.

Onca yıl her bir çalışma gününe, caddenin karşı yakasından yükselen neşeli çocuk seslerini dinleyerek başladığından mı yürütebilmişti uzun zaman mesleğini; yoksa yüreğinde taşıdığı insan sevgisi miydi onu öylesine güçle işine bağlayan. Sanırım mesleğinde gösterdiği üstün başarı, yaşamındaki bütün derin sevgilerin bir sonucuydu.

Uzun yılları kucaklamış bir öykü onunki. Kurtuluş Savaşı yıllarında Bilecik'ten göçüp gelmiş bir ailenin altı erkek çocuğundan en küçüğü olarak ayak bastığı Ankara'da; zamanla kentin en eski Müslüman fotoğrafçısı Çulluzade Mehmet Adil'in rahle-i tedrisinden geçerek başlayan, Samanpazarı'nda tutulmuş derme çatma bir stüdyoda kendi başına zorluklarla boğuşarak olgunlaşan, giderek mükemmelliğe varıp Çocuk Sarayı Caddesi'nde açılan yeni stüdyoda, kentin en sayılı fotoğrafçılarından ünlü Foto Rıdvan'a dönüşen bir öykü.

Önce Samanpazarı'nda, sonra Anafartalar'daki stüdyoda; kimler geçmemiştir ki Foto Rıdvan'ın objektifinin önünden. Vehbi Koç, eşi ve çocukları fotoğraf çekimi için ona birlikte poz verdiklerinde, herhalde bir bayram günüdür. Suna Kıraç, yıllar sonra bir programda Ankara'yla ilgili çocukluk anılarından söz ederken Foto Rıdvan'dan da söz edecektir.

Otuzlu yıllarda çekilmiş Foto Rıdvan damgalı fotoğraflara bakıyorum şimdi. Bir tiyatro sahnesi özeniyle dekore edilmiş stüdyo ortamında, sanki bir düste belli belirsiz algılanırcasına sisli, uzak ve bilinmez diyarları resmeden panoların önlerinde oturmuş eski zaman kadınları, geçmişin derinliklerinden durgun bakışlar gönderiyorlar. Bir çocuk

Foto Rıdvan Kırmacı, son yıllarında

sallanan tahta bir atın üstünde oturmuş, gülümsüyor. Etkili ışık gölge kontrastlarıyla güçlü bir profil kazandırılan genç izci, uzaktaki bir noktayı çelik bakışlarla süzmekte. Arkalarındaki tarihlere bakılırsa çoğu Samanpazarı'ndaki stüdyoda çekilmiş; ama sanırım hemen hemen hiçbiri, beş numaralı gaz lambasından yararlanılarak çekilmiş değil.

Rıdvan Kırmacı Samanpazarı'ndaki stüdyosundan 1938 yılının Ocak ayında ayrılacaktır. 20 Ocak 1938 tarihli Ulus gazetesinde yayınlanan ilanda, “*Foto Rıdvan pek yakında Çocuk Sarayı Caddesi, Çocuk Esirgeme Kurumu Apartmanına taşınıyor*” sözleri yer alır. Foto Aile'nin kapanmasından sonra, Ankara'nın çalışmaya devam eden en eski fotoğraf stüdyosu olma özelliğini ondan devralan Foto Rıdvan, hala 1938 yılındaki adresindedir.

Rıdvan Kırmacı fotoğrafçılığı yalnız stüdyosunda sürdürmemiş; zaman zaman çağrıldığı bazı etkinliklerle, önemli toplantılarda görev yapmış; ayrıca fotoğraf çekimi için özel olarak çağrıldığı evlerde Ankara'nın birtakım seçkin ailelerinin yaşamlarından sahneler görüntülemiştir.

Cumhuriyet'in erken yıllarını konu alan “*Düşkünler*” adlı romanında Beyoğlu'ndaki fotoğrafçı vitrinlerinden söz açan Sadri Ertem, o yıllarda bazılarının “yalnız bu vitrinlere bakarak hiç gazete okumadan”, ülkede ve kentte olan bitenden haberdar olabildiklerini söyler. Çünkü ona göre insanlar, “*adeta gündelik bir gazetenin ilk sayfasını*” andıran bu camekanlardaki fotoğraflara bakarak kimlerin itibar kazandıklarını anlayabilmekte; ya da siyaset, sanat, eğlence ve spor alanlarında gelişen bazı güncel olayları izleyebilmekteydiler.

Ertem'in tanımladığı ölçüde abartılmış olmasa da, bu tarz bir vitrin geleneği kuşkusuz başkentin önde gelen fotoğrafhanelerinde de uygulanmaktaydı. Söz konusu geleneğin Ankara'daki takipçileri arasında bulunan Foto Rıdvan, zaman zaman bazı başarılar, olaylar ya da önemli günler hakkında; kendinden çizgiler, renkler ve süsler katarak özenle bezeyip oluşturduğu birtakım fotoğraf kompozisyonlarını vitrininde sergileyerek sınırlı da olsa insanlara, yaşanan hayatın bir tür aktüalitesini izletebilmekteydi. Onun 1934 yılında, Çankaya Kulübü'nün Ankara Futbol Şampiyonluğu'nu kazanışı anısına hazırladığı ve orijinali büyük olasılıkla bir süre fotoğrafhanenin vitrininde sergilenmiş olan böyle bir kompozisyonunu, bugün geçmiş yılların aktüalitesinden bir yansıma olarak eski bir fotokart üzerinde hala izleyebiliyoruz.

İlk gençlik yıllarından başlayarak futbola hayatında önemli bir yer veren Rıdvan Kırmacı'nın Gençlerbirliği'ne olan bağlılığından söz etmeden portresi asla tamamlanmayacaktır. Hem bu tutku değil midir ki onu, takımının peş peşe gelen yenilgi haberlerinin ardından ölüme sürükleyen. Evet 14 Mart 1923'te, henüz Ankara Sultanisi'nin 8. sınıfına devam eden on beş yaşında bir gençken, yaşıtı arkadaşlarıyla birlikte kurdukları Gençlerbirliği'nin yenilgilerle geçen 1978/79 Futbol Sezonunda,

aldığı bir mağlubiyete fazlasıyla üzülen Rıdvan Bey, geçirdiği enfarktüs krizi sonucu 1978'de hayatını kaybetmiştir.

Rıdvan Kırmacı iki kız çocuğu babasıydı. Kızlarının varlığı onun için büyük bir mutluluk kaynağıydı ama; mesleğinin bütün inceliklerini aktarabileceği bir oğulun eksikliğini hissediyordu. Çalışma yaşamındaki zorlukları beraberce göğüsleyebileceği candan bir kişiye her zaman gereksinim duymuştu. Yaşamındaki bu boşluğu, damadı **Metin Akçakın** doldurdu. Foto Rıdvan çatısı altında 1959 yılında başlayan beraberlikleri, karşılıklı sevgi, saygı ve güven duygularıyla beslenen güçlü bir birliktelik biçiminde uzun yıllar sürüp gitti.

Kaynağı, Çulluzade Mehmet Adil Bey olan derin bir ustalık bilgisini, kayınpederi Rıdvan Kırmacı'nın elinden daha da beslenmiş biçimiyle alıp onu, yıllarca kendinden kattıklarıyla özenle işleyip geliştiren Metin Akçakın; şimdilerde bu zengin birikimi, *Foto Rıdvan* adlı stüdyo geleneğinde zincirin son halkasını oluşturan Üçler ve Ömer Sivri kardeşlere devretmiş bulunuyor.

1938'den bu yana üstünden gelip geçen taşıt sayısının artmasıyla Anafartalar Caddesi'ndeki gürültü giderek çoğalmış olsa da; bu caddede 1938'deki adresini korumakta olan Foto Rıdvan Fotoğraf Stüdyosu'nda hala, karşı ilkokulun bahçesinden yükselen o neşeli çocuk sesleri duyulabilmekte. Zaman; caddenin ismini, yüzlerini, bazı seslerini ve yapılarını değiştirebilmişti; ama o neşeli çocuk sesleri hep orada kalmıştı. Ankara'nın 74 yıllık fotoğraf stüdyosu Foto Rıdvan'ın günümüzdeki sahipleri *Üçler ve Ömer Sivri* kardeşler de, kuşkusuz daha yıllarca, bir zamanlar Rıdvan Kırmacı ve Metin Akçakın'ın çalışırken dinlemekten tat aldıkları o güzel sesleri dinleyerek sürdürecekler çalışmalarını.

Kaynaklar

Koç, Vehbi (1973), *Hayat Hikayem*.

Metin Akçakın'la Mayıs 2000 'de yapılan görüşme.

Özet:

Bu çalışma, fotoğrafçılığı Çulluzade Mehmet Adil Bey'den öğrenen ve Ankara'nın en eski fotoğrafçılarından biri olan Rıdvan Kırmacı'nın (1908-1978), renkli hayatı hakkındadır. 1929 yılında kurduğu 'Foto Rıdvan', birçok kişi tarafından işletilmiş olmakla birlikte, halen Ankara'daki en eski fotoğrafçı olmayı sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rıdvan Kırmacı, Foto Rıdvan, Çulluzade Mehmet Adil Bey, İsmail Remzi Bey, Ankara Zafer Fotoğrafhanesi, Ankara Hilal Fotoğrafhanesi, Antranik Cevahirciyan, M. Moughamian, K. Cevahirciyan, Stephane Passet, Gustave Fougere,

Orhan Özden, Metin Akçakın, Üçler Sivri, Ömer Sivri, Çankaya Kulübü, Gençlerbirliği.

Abstract:

This study deals with the colorful life of Rıdvan Kırmacı (1908–1978). Trained by Çulluzade Mehmet Adil Bey, he was as one of the oldest photographers of Ankara. Although “Photo Rıdvan”, established in 1929, has changed hands since his death, it still remains the oldest active photograph shop in Ankara.

Keywords: Rıdvan Kırmacı, Foto Rıdvan, Çulluzade Mehmet Adil Bey, İsmail Remzi Bey, Ankara Zafer Fotoğrafhanesi, Ankara Hilal Fotoğrafhanesi, Antranik Djevahirdjian, M. Moughamian, K. Djevahirdjian, Stephane Passet, Gustave Fougere, Orhan Özden, Metin Akçakın, Üçler Sivri, Ömer Sivri, Çankaya Kulübü, Gençlerbirliği.